

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛ شبکه های توجه گرافی (Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین مقاله نویسی IEEE و ISI ویژه فنی و مهندسی

بررسی هماهنگی متن و تصویر کتاب فارسی خوانداری مطالعه موردی (پایه پنجم ۱۳۹۴)

نام نویسنده:

ناهید پوشیده نامجور^۱

چکیده

با توجه به اینکه اولین هدف تصویرگر، انتقال پیام نوشتاری توسط تصویر است و با توجه به نقش رسانه بودن کتاب درسی و اهمیت آن، پرسش اساسی این مقاله مطرح می‌شود که چه رابطه‌ای باید بین متن و تصویر وجود داشته باشد. با بررسی رابطه متن و تصویر در کتاب فارسی، خوانداری، پایه پنجم و با آگاهی به اینکه این کتاب در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ تحت بازنگری قرار گرفته است، درمی‌یابیم که هماهنگی خاصی به لحاظ بصری در سرتاسر کتاب وجود دارد. در این مقاله از روش تحقیق اسنادی و تکنیک توصیفی تحلیلی استفاده شده است. هماهنگی بین تصاویر و متن کتاب فارسی خوانداری پایه پنجم، در تصاویر تک فریم و تصاویر دنباله دار، دارای وحدت خاصی است که به لحاظ بصری در کل کتاب هماهنگ است.

واژه‌های کلیدی: متن، تصویر، رابطه متن و تصویر، هماهنگی، کتاب فارسی خوانداری

مقدمه

تصویرگری هنر برقراری ارتباط میان متن و تصویر است که همگام و همراه با یکدیگر می‌توانند پیامی را به مخاطب انتقال دهند. هنرمند تصویرگر همواره راوی تصویری متن و یا پیامی است، و گاه در برخی مواقع همانند تصویرسازی علمی تابع جزء به جزء موضوع است و در متن داستانی و شعر همواره بیشتر از تخیل و قوه خلاقه‌ی خود جهت خلق اثر استفاده می‌کند. بدین سان هنرمند نوگرا، ذهن مخاطب را به دنیایی فراتر از متن به پرواز درمی‌آورد و این امر خود موجب

^۱ هنرآموز، دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر، nahidnovel@yahoo.com

تفاوت نگرش تصویرگر در برخورد بامتن و موضوعات مختلف خواهد شد. اولین هدف و رسالت تصویرگر، انتقال پیام نوشتاری در قالب تصویر است؛ و تقویت قوه تجسم و خلاقیت، ایجاد رابطه‌های عاطفی_عقلانی، راهنمایی درک بهتر مفاهیم متن، تشویق به هنر و آشنایی با شیوه‌های گوناگون از دیگر اهداف تصویرگری است.

کامران افشار مهاجر می‌گوید: کتاب درسی مهم‌ترین و قابل دسترس‌ترین رسانه‌ی آموزشی است که نقش ارزشمندی را در نظام تعلیم و تربیت ایفا می‌کند که می‌تواند به خاطر مزایای زیادی که دارد، به بهترین گونه، زمینه‌ی یادگیری و خودآموزی را برای دانش‌آموزان فراهم کند.

هدف از تدوین کتاب‌های درسی به‌عنوان اصلی‌ترین منبع فعالیت‌های آموزشی، کمک به یادگیرنده و دستیابی آنان به اطلاعات منسجم است (عابدینی، ۱۳۸۲، ۷۵).

تصویرسازی برای کتاب‌های درسی کودکان، کمک به درک مفاهیم موجود در نوشته‌های متن کتاب با زبان تصویر است و در این بین وظیفه‌ی هنرمند ایجاد جاذبه و القا هرچه موثرتر مفهوم متن و تأثیرپذیری آن در ذهن کودک هست (اسلام‌نژاد، ۱۳۸۶، ۷۰).

برای اینکه یک کتاب درسی مؤثر باشد، باید به وسیله مولفی نوشته شود که بتواند شبیه یک معلم فکر کند.

کتاب‌های درسی به منظور مباحث مشخصی تدوین می‌شوند و به‌عنوان اصلی‌ترین منبع فعالیت‌های آموزشی، کمک به یادگیرنده و دستیابی آنان به اطلاعات منسجم، در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد.

افشار مهاجر معتقد است: اگرچه گرافیک به‌عنوان رشته‌ی هنری مستقل در کشور ما نوبنیاد است، ولی استفاده از تصاویر و علایم دیداری در قالب کتاب‌های درسی دارای سابقه‌ای بسیار طولانی هست. نظام‌های متنوعی برای ارائه آموزش وجود دارند که متکی بر انسان، چاپ، وسایل دیداری یا شنیداری و رایانه هستند و کتاب درسی در مواد آموزشی متکی بر چاپ، بیشترین اهمیت را دارد.

«شش عنصر باید در طراحی نظام‌های متکی بر چاپ مورد ملاحظه قرار گیرد:

همسانی، شکل، سازماندهی، علاقه، اندازه حروف، استفاده از فضای سفید

همسانی: طول سطرها، اندازه‌ی کادرهای تمرین یا هدف، عنوان فصل‌ها و حروف متن در سراسر کتاب دارای تصمیم بصری یکسانی باشد.

شکل: رعایت منطق بصری در درجه اول و زیبایی و موزون بودن در درجه‌ی دوم ضروری است. قطعه‌های مختلف از نظر دیداری تفکیک شوند؛ مثلاً تمرین‌ها به‌راحتی از متن قابل تشخیص باشند.

سازماندهی: خواننده پیوسته باید از موقعیت خود در متن آگاه باشد. مثل نام فصل ...

علاقه: هر فصل جدید باید به گونه‌ی مناسب و شایسته معرفی شود. این عمل، مخاطب را برای ادامه‌ی مطالعه و خواندن کتاب، تشویق می‌کند.

اندازه حروف: در نظر گرفتن مقیاس مناسب برای حروف عنوان فصل، عنوان فرعی، عنوان فرعی‌تر، حروف متن،

حروف پانوشته‌ها... در کتاب درسی اهمیت ویژه دارد.

فضای سفید: فضاهای خالی یا فضای سفید در صفحه آرایه بسیار ضروری است و طراح کتاب، باید با تکیه بر دانش خود در مورد توزیع مناسب فضاهای خالی تصمیم اتخاذ کند؛ زیرا که باعث انسجام فضاهای مثبت است.» (سینتایی و همکاران...، ۱۳۸۵، ۲۷۸).

صفحه آرایه

«صفحه آرایه، رابطه تنگاتنگی با تصویرگری کتاب دارد و گاهی حتی با آن یکی می‌شود. در صفحه آرایه کتاب کودک، رابطه‌ی بین متن و تصاویر باید به شکل مطلوبی برقرار شود. مثلاً گاهی متن وارد تصاویر کتاب شده و حتی جزو عناصر بصری آن محسوب می‌شود. یکی از وظایف تصویرگری، کمک به انتقال آسان و سریع متن کتاب است که این مسئله با برقراری رابطه‌ی بصری مناسب بین تصویر، نوشته و فضاهای منفی صفحات، قابل انجام است.»^۵

نوشتار در متن

عفراوی می‌گوید که برای متن بهتر است از فونت‌های مناسب متن استفاده شود. فونت‌های خوانا همچون زر، میترا، یاقوت، از جمله فونت‌های زیبا و مناسب هستند، البته از زمان تولید آن توسط شرکت لاینوتایپ ظرافت‌های آنها بسته به نرم‌افزاری که در آن نصب شده‌اند دچار تغییر شده است. به هر حال از نوع فونت که بگذریم به سراغ فاصله‌ها می‌رویم. در یک نوشتار فارسی بطور عمده سه نوع فاصله در جهت ایجاد زیبایی وجود دارد.

فاصله بین حروف

فاصله بین کلمات

فاصله بین سطرها

از اینها گذشته راست‌چین، چپ‌چین و یا میزان کردن از دو طرف نیز بسته به طرح می‌تواند در ایجاد زیبایی و دلچسبی و حتی خوانایی متن مؤثر باشد (عفراوی، ۱۳۸۷، ۱۶).

در سالهای قبل، کتاب فارسی در پایه پنجم به دو صورت بخوانیم و بنویسیم ارائه میشد که امسال (۹۵-۱۳۹۴) همزمان با تغییر برخی تصاویر کتاب، عنوان آن، از بخوانیم به خوانداری و از بنویسیم به نوشتاری نیز تغییر یافت که در ذیل به بررسی تصاویر کتاب خوانداری می‌پردازیم.

- انواع تصویرسازی: طبیعت‌گرایی و انتزاع

ادیبی معتقد است که انواع تصویرسازی با توجه به محتوا و موضوع بر روی یک محور با دو قطب طبیعت‌گرایی و انتزاع می‌تواند در حرکت باشد. اگر موضوع تصویرسازی علوم تجربی مثل زیست‌شناسی، فیزیک، شیمی... باشد و هدف از

تصویرسازی نشان‌دادن درست این موضوع‌ها، برای تفهیم بهتر آن، طراح موظف است همانند یک دوربین عکاسی و چه بسا دقیق‌تر از دوربین، عیناً موضوع را طبیعت‌گرایانه تصویر کند اما در حیطه علوم انسانی و علوم نظری جریان متفاوت است. موضوع‌هایی مثل ادبیات (شعر و داستان و...) فلسفه و هنر بازهم خودشان بر روی محوری قرار دارند که در یک قطب این محور با انتزاع و در قطب دیگر آن، با طبیعت‌گرایی مواجهیم؛ مثلاً یک داستان ممکن است «طبیعت‌گرایانه» یا در قطب مخالف محور، یعنی «انتزاعی» باشد و یا در بین دو قطب این محور؛ یعنی «رئالیسم»، «رومانتیسیم» و... قرار گرفته باشد.

یک اثر سالم و کامل تصویرسازی اثری است که در آن ارتباط منطقی بین موضوع و محتوا، مخاطب، قالب و بسترهای بروز و نمایش برقرار شده باشد.

تصویر در کتاب

در کتاب فارسی خوانداری پایه پنجم تصویرها به دو بخش داخلی و خارجی تقسیم‌بندی می‌شود.

تصاویر خارجی

۱-۱- تصویر روی جلد (تصویر ۱)

۱-۲- تصویر پشت جلد (تصویر ۲)

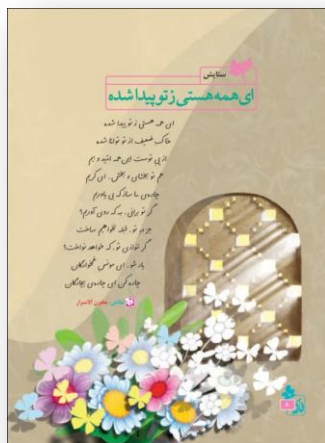
تصاویر داخلی

۲-۱- تصاویر تک‌فریم (تصاویر ۳ و ۴)

۲-۲- تصاویر دنباله‌دار (تصاویر ۵ و ۶)

تصویر شماره ۲

تصویر شماره ۴

تصویر شماره ۱

تصویر شماره ۳

جلد کتاب به عنوان معرف خلاصه‌ای از محتوای داخلی آن کتاب و به‌عنوان بیان‌کننده شخصیت اصلی کتاب مطرح می‌شود. خواه این کتاب یک داستان کوتاه باشد، خواه دیوان اشعار ادیبی بزرگ، خواه کتاب درسی که به‌عنوان رسانه آموزشی مطرح می‌شود.

در تصویرسازی روی جلد و پشت جلد، در کتاب فارسی خوانداری پایه پنجم، از یک نقش استفاده شده است که به دنبال هم و کامل‌کننده هم می‌باشند.

از رنگ آبی روشن به‌عنوان رنگ قالب استفاده شده که نشان از آرامش دیداری در وهله اول است. حرکات و چیدمان عناصر تصویری، بر مبنای دایره هست که با رنگ آبی که نمادی از آسمان و گنبد مینایی است، همخوانی دارد. استفاده از نقش مایه‌ی گل‌ها و رنگ‌های شاد هم انتخاب مناسبی به لحاظ ایجاد شوق در دیدار اولیه دانش‌آموز دارد؛ و به نظر نویسنده، جسارت خاصی در خروج از طرح‌های تکراری دانش‌آموز محور است که معمولاً یک کاراکتر دانش‌آموز درس‌خوان خوشحال کتاب به دست به‌عنوان جلد مطرح می‌شد.

منابع

ب. بریتون، س. گلگز و ش. گلین، ش؛ (۱۳۸۲). بازنویسی کتاب‌های درسی به منظور یادگیری بهتر، ترجمه‌ی آفاق عابدینی؛ فصلنامه سخن سمت.

- افشار مهاجر، کامران، (۱۳۸۸). درآمدی بر طراحی کتاب درسی به عنوان یک رسانه مؤثر آموزشی. کتاب ماه هنر. ادیبی، فرزاد، (۱۳۷۸). گرافیک، زیبایی و نوشتار فارسی، فصلنامه گرافیک و چاپ.
- اسلام نژاد، محرم، (۱۳۸۶). بررسی تصویرسازی کتاب‌های مذهبی کودکان. کتاب ماه هنر. امیری، سمیه، (۸۸۱۳). تصویرگری کودک و نوجوان. کتاب ماه هنر.
- تیموری، کاوه، (۱۳۹۱). نگاهی به درس هنر، چالش‌ها و راهکارها. رشد آموزش هنر.
- شادقزوینی، پریسا، (۱۳۸۷). تحلیلی بر تصویرگری کتاب‌های کودکان با مضامین قرآنی. کتاب ماه هنر. عfraوی، بهرام، (۱۳۸۷). گرافیک، زیبایی و نوشتار فارسی، فصلنامه گرافیک و چاپ.
- سینتابی، لیسن؛ جولین، پولاک؛ چارلز ام. رایگلوث، (۱۳۸۵). ترجمه‌ی هاشم فردانش؛ سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- محسنی، علی، (۱۳۹۲). آسیب شناسی آموزش هنر در مدارس. رشد آموزش هنر.

Wakefield j. E; Developing textbook that teach: A Problem model of text book design:
las vegas, Nevada:

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

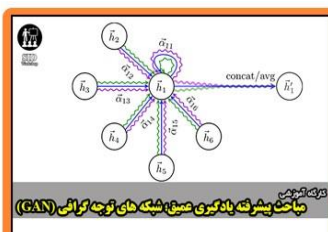

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛ شبکه های توجه گرافی (Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین مقاله نویسی IEEE و ISI ویژه فنی و مهندسی